

Ohjeet puutarhakasvien keräyslomakkeeseen

Yleistä

Puutarhakasvien keräyslomakkeen laatiminen on tullut ajankohtaiseksi, koska kiinnostus paikallisten kasvikantojen keräämiseksi on lisääntynyt museoiden, yhdistysten ja yksityishenkilöiden toimesta. Lomake edesauttaa kasvitietojen järjestelmällistä koontia ja tiedon siirtämistä sähköiseen muotoon. Se voi toimia myös kasvin ”tietokorttina”, johon kaikki tiedot kootaan keskitetysti.

MTT:n koordinoima Suomen kansallinen kasvigeenivaraohjelma kokosi työryhmän lomakkeen laatimiseksi. Työryhmässä ovat olleet mukana Ahlmanin koulun säätiön Pirkanmaan Perinnepiha – hanke Tampereelta, Forssan museo, Forssan kaupungin maankäytön suunnittelu ja Turun kaupungin Kuralan kylämäki. Näillä tahoilla on joko ollut tai on valmisteilla perinnekasvien keräämishanke. Lomakkeen kokoaminen on tehty EU:n Central Baltic INTERREG IV A Programme 2007–2013:n rahoittamana Devepark-hankkeessa.

Lomake on muotoiltu Pohjoismaiden geenipankin keräyslomakkeesta vuodelta 1998, Jokioisten kartanopuiston karkulaisten keräämislomakkeesta vuodelta 2005 ja Yläneen kotiseutumuseon kasvikuulutuslomakkeesta vuodelta 2010. Pohjoismaiden geenipankin keräyslomake käännettiin ensin suomeksi, jotta lomakkeen käyttö olisi mahdollista monenlaisille tahoille. Sen sisältöä muokattiin paremmin puutarhakasveille sopivaksi, esim. tiedot alueiden käytöstä laiduntamisessa poistettiin, mutta kasvupaikkatietoihin lisättiin puutarhan elementtejä, kuten kasvimaa ja pergola. Lomakkeeseen varattiin tilaa kulttuurisen perimätiedon keräämiseksi, kuten kasviin liittyville tarinoille ja kasvien hoito-ohjeille. Lomake ei ole täydellinen, vaan sitä voi ja pitääkin muokata kuhunkin keräykseen sopivaksi.

Perusohjeet

Yhdelle lomakkeelle kerätään tiedot yhdestä kasvikannasta. Lomake on tarkoitettu **kasvinkerääjän** täytettäväksi, tietoa voidaan kerätä esimerkiksi ensin puhelimesta haastatellen ja jatkaa tiedonkeruuta myöhemmin kasvin kasvupaikalla havainnoimalla ja haastatteleamalla.

Lomake on kaksipuolinen ja kolmesivuinen. Sen ensimmäisellä sivulla on kasvin sijaintitiedot, henkilöiden yhteystiedot ja kasvin perustiedot. Lomakkeen toisella sivulla on kasvin kasvupaikka- ja hoitotiedot, kasvin uhkatekijät ja toimenpiteet. Kolmas sivu on näytteenottotietojen kirjaamiseksi ja sopimuksen tekemiseksi näytteen luovuttamisesta. On tärkeää, että kaikki lomakkeen sivut pidetään kaikissa keräämisen vaiheissa toisiinsa nidottuina.

*-tähdellä merkityt kohdat ovat tärkeimpiä täytettäviä. **Harmaalla pohjalla** olevat tiedot täytetään vastaus sitten, kun asianomaiset lisäselvitykset on tehty.

ON TÄRKEÄÄ että keräysnumero merkitään jokaiseen lomakkeeseen.

Keräysnumero koostuu seuraavasti

Kerääjän nimikirjaimet (kullakin kerääjällä erilainen)

Vuosi (kaksi viimeistä numeroa)

Kuukausi (kaksi numeroa)

Päivä (kaksi numeroa)

Kohde (joka päivä alkaen numerosta 01)

Näyttenumero (alkaen numerosta 01)

Esimerkiksi MH1206160401. Näytteiden numerointi voidaan järjestää jollakin muulla yhtä tarkalla tavalla.

KASVIN SIJAINTI JA YHTEYSTIEDOT

Maa	Valtion kaksikirjaiminen ISO-koodi (FI, EE,SE, DK) Lisätietoa: http://www.iso.org
Lääni	Keräyspaikan läänin nimi
Kunta	Keräyspaikkakunnan nimi
Kylä/ kaupunginosa	Keräyspaikan kylän tai kaupunginosan nimi
Alue / kiinteistö	Nimetty tai nimeämätön paikka kylässä, esim. leikkikenttä. Kiinteistön nimi tai numero.
Pituuspiiri	Sijainti ja suunta Greenwichin nollameridiaanilta. Voidaan ilmoittaa kahdella tavalla: Esimerkiksi Jokioisen sijainti: 23 28'29.02" E (tunnit minuutit sekunnit) tai 23.474728 E (tunnit ja desimaalit)
Leveyspiiri	Sijainti ja suunta Päiväntasaajalta. Voidaan ilmoittaa kahdella tavalla: Esimerkiksi Jokioisen sijainti: 60 48'42.44" N (tunnit minuutit sekunnit) tai 60.811789 N (tunnit ja desimaalit).
Korkeus	Korkeus merenpinnasta , ilmoitetaan metreinä (mmp)
Talon nimi	Talon nimi, voi tarkoittaa myös laitoksen tai tutkimuskeskuksen nimeä
Omistaja/ Viljelijä	Omistaja tai aluetta viljelevä henkilö, paikallinen yhteyshenkilö
Haastateltava	Henkilö, joka ei omista tai viljele tällä hetkellä aluetta
Lisätiedot, talon historia	Yhteystietoihin ja sijaintiin liittyvät tarkennukset, talon historia tietoja, joilla voi olla merkitystä kasvikannan iän tai muun arvon määrittämisessä .

KASVIN PERUSTIEDOT

Suomalainen nimi	Kasvin lajinimi (Räty, Ella ja Alanko , Pentti: Viljelykasvien nimistö)
Paikalliset nimet	Paikallisesti käytetyt kasvin nimitykset kirjataan
Tieteellinen nimi	Kaksiosainen nimi muotoa <i>Sukunimi lajinimi</i> , merkitään kasvitieteelliset tarkennukset ja auktori, jos ovat tiedossa.
Lajikeniimi	Lajikeniimi, jos kasvilla sellainen on
Alatyyppi	Viljelykasvin alatyyppi, kuten kevät-, talvi-, öljy-, rehu-, kuitu-, pelto-, kasvihuone-ine.. (esim. kevä tvehnä, syys vehnä, kuitu pellava). Merkitään, jos lajilla on erilaisia tyyppjeä olemassa.

Kasvin alkuperä	Kyseisen kasvikannan alkuperä haastattelun tai kirjallisten dokumenttien perusteella, esim. valokuvat, kartat, kertomukset, myös tietolähde kirjataan.
Kasvitarinat , kasvin käyttö	Kirjataan kasviin liittyvät tarinat, ne lisäävät kasvikannan arvoa. Haastattelu voidaan myös nauhoittaa, jolloin tieto haastattelusta merkitään asianomaiseen kohtaan. Kasvin käytön kirjaaminen tärkeää, tarvittaessa voidaan käyttää lomakkeiston tyhjää sivua.
Tyyppi	Lajike katsotaan tässä <u>uudeksi lajikkeeksi</u> , jos se on jalostettu ennen 1960 vuoden jälkeen ja <u>vanhaksi lajikkeeksi</u> , jos se on jalostettu vuoden 1960 jälkeen. <u>Maatiaiskanta</u> on kasvikanta, joka on villin kantamuodon kaltainen tai se on kasvikanta, jota ei ole jalostettu tieteellisesti (ei jalostajatietoa), sille on annettu nimi ja se voi olla laajalle levinnyt. <u>Paikallislajike</u> on muuttunut paljon kantamuodostaan, koska paikalliset viljelijät ovat viljelleet sitä pitkään ja omalla valintatyöllään vaikuttaneet siihen. Huomioitavaa on, että maatais- ja paikalliskannan ero voi olla häilyvä. Paikallislajikkeen nimityksen ”ansaitsee” kasvikanta, jonka viljely- ja valintahistoria on tiedossa. <u>Luonnonvarainen kasvi</u> kasvaa keräysalueella myös luonnonvaraisena. <u>Rikkaruoho</u> on kasvi, joka ei ole viljelyksessä, mutta kasvaa viljelykasvien joukossa.
Näytteen alkuperä	Verrattuna tyyppiin (yllä), tässä kirjataan juuri tämän kerätyn näytteen alkuperä . Kasvi voi esiintyä keräyspaikalla esimerkiksi <u>luonnonvaraisena</u> tai viljelykarkulaisena. <u>Viljelykarkulainen</u> voi olla jäännös entisestä viljelystä tai kasvi on voinut levitä alkuperäiseltä kasvupaikaltaan ympäristöönsä. Paikallisesti valittu <u>maatiaiskanta</u> tai <u>paikallislajike</u> on hyvin paikallinen jostakin tietystä lajikkeesta, luonnonvaraisesta kasvista tai maataisesta valittu kasvi, jota viljellään hyvin rajatulla alueella. Mikäli kasvia tiedetään viljellyn puutarhassa esim. 40 vuotta, tieto merkitään kohtaan <u>viljelty</u> .
Kerääjän havainnot ja arviot	Kerääjä kirjaa oman arvion kasvin ulkoisista ominaisuuksista, erityisesti kirjataan poikkeamat normaaleista ominaisuuksista

KASVUPAIKKA JA HOITO

Kasvupaikka	Paikka ilmoitetaan niin, että myöhemmin on mahdollista paikallistaa sama kasvikanta.
Sijainti tontilla	Kasvin sijainti ilmansuuntien suhteen tontilla/alueella
Alueen/ kasvin hoito	Hoitotoimien pääpiirteinen kirjaaminen, tämän perusteella voidaan arvioida kasvin säilyminen tulevaisuuteen ja vastaako kasviin olemus sen kaikkia todellisia ominaisuuksia.
Kasvin talvehtiminen	Tärkeää arvioitaessa kasvin ilmastollista kestävyyttä
Kasvin hoito-ohjeita	Kirjataan tiedot vanhoista ja nykyisistä hoitotavoista.
Kasvualustan multavuus	Merkitään sekä multavuus ja mihin tieto perustuu (maaperäanalyysi, ostomulta)

**Kasvualustan
maalaji** Voidaan havainnoida, yleensä hyvin tiedossa

**Kasvupaikan
valo-olosuhteet** Voidaan havainnoida, yleensä hyvin tiedossa

**Kasvupaikan
kosteusolosuhteet** Voidaan havainnoida, yleensä hyvin tiedossa

UHKATEKIJÄT JA TOIMENPITEET

Uhat Merkitään kaikki tiedossa olevat kasvinsäilymistä uhkaavat tekijät.

**Näytteen
keräämispäätös** Kun tarvittava tieto on kerätty päätöksen tekoa varten, tehdään päätös keräämisestä. Päätös perustellaan valitsemalla yksi tai useampi syy. Päätöspäivä kirjataan.

NÄYTTEENOTTO

**Näytetyyppi ja
määrä** Kirjataan kaikki erilaiset näytetyypit, jotka kasvista on otettu.

**Näytteenoton
menettely** Kirjataan kuinka suurelta alueelta (m²) esimerkiksi siemeniä kerättiin tai kuinka monesta kasviyksilöstä esimerkiksi itusilmuja tai juurakonpaloja kerättiin. Tämä on tärkeää, koska kasvit voivat olla perimältään erilaisia.

**Näytekasvin
runsaus
näytealueella** Merkitään kuinka yleinen kasvi on puutarhassa tai sen lähialueella.

**Mistä näyte
kerättiin** Kirjataan kerätyn näytteen kasvupaikan luonne. Toisinaan keräyspaikka on eri kuin edellä kirjattu kasvupaikka.

SOPIMUS NÄYTTEEN JA SIIHEN LIITTYVIEN TIETOJEN LUOVUTTAMISESTA JA KÄYTTÄMISESTÄ

Lomakkeen loppuun on kirjoitettu sopimusluonnos kasvinäytteen ja siihen liittyvien tietojen luovuttamisesta. MTT (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus) ei ota mitään vastuuta sopimuksen luonteesta tai sen juridisista seurauksista. Lomakkeelle on alustavasti kirjattu asioita, joista on hyvä sopia kasvinäytteen luovuttamisen yhteydessä. On hyvien tapojen mukaista selvittää luovuttajalle, mitä kasvinäytteelle tapahtuu ja mihin tietoja aiotaan käyttää. Vain allekirjoitettu sopimus oikeuttaa kasvinäytteen vastaanottamiseen.

Suomen kansallinen kasvigeenivaraohjelma käynnistettiin vuonna 2003 tehostamaan maa- ja metsätalouden geenivarojen suojelua Suomessa. MTT vastaa ohjelman koordinaatiosta. Kasvigeenivaraohjelman tehtäviin kuuluu Suomessa kasvullisesti säilytettävien geenivarakokoelmien kartoitus. Ohjelma myös huolehtii siitä, että perinnöllisesti arvokkaat kasvulliset kokoelmat säilytetään tulevaisuuden tarpeita varten. Lisätietoa: www.mtt.fi/kasvigeenivarat

NordGen -Pohjoismainen geenivarakeskus on pohjoismainen kasvien, kotieläinten ja metsäpuiden säilyttämisen ja kestäväen käytön laitos. NordGen perustettiin 1. tammikuuta 2008 Pohjoismaisen geenipankin, Pohjoismaisen kotieläingenepankin ja Pohjoismaisen metsätalouden siemen- ja taimineuvoston yhdistyessä. NordGenin rahoittajana on Pohjoismaiden ministerineuvosto. Lisätietoa: www.nordgen.org

